

פרד"ס כיבוד דוד

ע"ש דוד שלמה בן ריבה ז"ל
ראש-הכולל הרב אורי פולק שליט"א

פרשת בשלח - פשט - מפי הרב

"ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלקים דרך ארץ פלישתים כי קרוב הוא וכו'" (פרק יג' פס' יז')

"דבר אל בני ישראל וישובו ויחננו לפני פי החירות בין מגדול ובין הים לפני בעל צפון וכו'" (פר' יד' פב')

"ואמר פרעה נבוכים הם בארץ סגר עליהם המדבר וחזקתי את לב פרעה ורדף אחריכם ואכבדה בפרעה ובכל חילו וידעו מצרים כי אני ה' ויעשו כן"

הקב"ה רצה להגדיל שם הויה אצל פרעה, כיוון שאמר: "מי ה' אשר אשמע בקולו", וע"י המכות האמין בשם אלקים וע"י קריעת הים האמין בשם הויה. שאמר: "מי כמוך באלים ה' מי כמוך נאדר בקודש". בתחילה כמוך בלי דגש באות כ' כיוון שהיה בתוך המים, כשראה ה' שעשה תשובה הסיר המים מעליו ואז אמר: "מי כמוך (כ דגושה) נאדר בקודש", ויש לתמוה איך פרעה רדף אחרי בני ישראל אחרי שראה 10 מכות, וכן יש לתמוה איך הסכימו המצרים עם פרעה לרדוף אחרי בני ישראל, שראו כל הניסים, ולצורך זה עשה הקב"ה ג' דברים:

- בני ישראל השאילו מהמצרים כלי כסף וכלי זהב כדי שפרעה יאמר להם שאינם חוזרים, ואיך יחזירו להם הכסף, ולכן היתה השאלה ולא מתנה.
- אמר להם ללכת בדרך ארוכה ולא דרך ארץ פלישתים כדי שיבא ליד הים.
- אע"פ שהקב"ה ביטל כל האלילים של מצרי, באלוהיהם אעשה שפטים, השאיר את בעל צפון כדי שפרעה יחשוב שיש לו עדיין כח, שנשאר בעל צפון והוא חזק והוא סגר עליהם המדבר. ולכן החזירם לשוב ולחנות לפני בעל צפון.

לכן מכל סיבות אלו רדף אחריהם.

וכן מצינו לעתיד לבא שהקב"ה יביא לכאן את אדום ועוד מדינות אחרות כדי להפוך להם את ירושלים לרעל ולמקום קבורה, כמו שמצינו שאחר שמלכות אדום תכבוש את בבל ואח"כ ילחמו בפרס והיעד השלישי שלהם יהיה ארץ ישראל. שכתוב בעת ההיא ידעו אומות העולם כי שלוש המלחמות נגד אשור, בבל, ופרס וישראל כל המהלכים שהביאו את גוג לירושלים מנווטים ומכוונים על ידי ה' כי חשבון שמים נוקב יוליך את כולם לירושלים כדי שתשמש עבורם אבן משא כבדה שתכלה את נושאיה. כדכתיב: "והיה ביום ההוא אשים את ירושלים אבן מעמסה לכל העמים כל עמסיה שרטו ישרטו ונאספו עליה כל גויי הארץ" (זכריה יט' פג'). והמצודת ציון מבאר "ונאספו" ענין כליה ומיתה. וכוס תערלה שתמית את כל הצרים עליה. כדכתיב: "הנה אנוכי שם את ירושלים סף רעל על כל העמים" (זכריה י"ב פב'). בזמן ההוא יצא ה' להלחם עם אדום וישמעאל במתכונת זהה למלחמה שערך ה' לפני אלפי שנים בארץ מצרים על ים סוף. כדכתיב: "ויצא ה' ונלחם בגויים ההם כיום הלחמו ביום קרב" (זכריה י"ד פג'). וכן ישאיר מהם גויים שילכו ויספרו את כל ניסיו לגויים ויחזרו כולם ויאמינו בה' כדכתיב: "והיה כל הנותר מכל הגויים הבאים על ירושלים" (זכריה י"ד פטז'), מסביר הרד"ק הנותרים הם שהשיבו אל ליבם מלחמה ההיא ושובו אל ה' בכל לבם. והם ישלחו בכל אומות העולם לספר על נסי ה' ואלקותו וישובו לה' כמו שהשאיר את פרעה לספר בניוה את כל ניסיו של הקב"ה.

בברכת שבת שלום

הרב אורי פולק שליט"א

למני השבת:

- א. ויאמינו- ב' במסורה:** ויאמינו בה'. ויאמינו אנשי נינוה באלוקים. כדאיתא במדרש לא נשאר בהם עד אחד שלא נשאר אלא אחד והוא פרעה והלך לנינוה ומלך שם. וזהו ויאמינו אנשי נינוה באלוקים, שנזכר למה שראה במצרים ועל הים:
- ב. ובמשה- ב' במסורה:** ובמשה עבדו. וידבר העם באלוקים ובמשה. לומר לך החולק על רבו כחולק על השכינה והמאמין בדברי חכמים כמאמין בדברי השכינה:
- ג. אז ישיר- ב' במסורה:** הכא. ואידך אז ישיר ישראל. לומר אע"פ שלא הזכיר שם משה, מכל מקום גם הוא אמר אותה שירה כמו בכאן, אלא שלא הזכירו שלקה על ידי המים:
- ד. אז ישיר- אמר,** בלשון שנתרעמתי ומאז באתי אל פרעה באותו לשון אתחיל לשבח ולקלס:
- ה. ישיר- י' שיר.** שיו"ד שירות יש: ים, באר, האזינו, יהושע, דבורה, חנה, דוד, שלמה, חזקיה וסירה לעתיד:
- ו. אשירה- ג' במסורה:** הכא. ואידך אנכי לה' אנכי אשירה. לומר כמו בכאן טבעו בים סוף, גם לשם נחל קישון גרפם. ואידך אשירה נא לידידי שירת דודי לכרמו על שם גפן ממצרים תסיע:
- ז. עזי- ג' במסורה:** הכא. ואידך בהלל עזי וזמרת יה. לומר כי עזי וזמרת יה ה' ויהי לי לישועה ושאתם מים בששון ממעיני הישועה. זה שאמרו רז"ל שמים מתוקים היו נוזלים מקרקעית הים ושאו בו מים בששון:
- ח. מרכבת- ד' במסורה:** הכא. ואידך ואת מרכבות השמש שרף באש גבי יאשיהו כשביער עבודה זרה. מלמד שפרעה וחילו היו מצייירין עבודה זרה שלהם בבגדיהם. ואידך גבי שבנא מרכבות כבודך שהלך להשלים עם סנחריב ולעבוד עבודה זרה. אבל אני לא ידעתי נפשי בטיב עבודה זרה אלא מרכבות עמי נדיב כדכתיב רוכב שמים בעזרך:
- ט. ומבחר- ב' במסורה:** ומבחר שלישי. ואידך ומבחר בחוריו ירדו לטבח. שלאחר שטבעו בים ירדו לטבח כי נחתכו אבריהם בסלעים שבים:
- י. במצולות- ג' במסורה:** ירדו במצולות. ואת רודפיהם השלכת במצולות. במחשכים במצולות. שהיו במחשכים במצולות כדכתיב ויהי הענן והחשך:
- יא. בכח- ד' במסורה:** הכא. ואידך הרימי בכח קולך. דאיתקש גאולה אחרונה לגאולה ראשונה. ואידך איש חיל בכח. קול ה' בכח. זה הוא שאמרו שמדמין אותו לבריותיו:
- יב. קמיר- ב' במסורה:** תהרוס קמיר. שאון קמיר עולה תמיד. לומר בשביל ששאון קמיר עולה תמיד על כן תהרוס קמיר:
- יג. תשלח- ה' במסורה:** תשלח חרוך. מבצריהם תשלח. מלמד כמו שלקו הם על הים כך לקו במצרים והרס מבצריהם. ואידך שלח תשלח את האם. תשלח רוחך יבראון. אבל ישראל עברו ביבשה בים כדכתיב תשלח קציריה עד ים. ומכל מקום לא נכנסו לארץ כדכתיב שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך, ששלח האבות מעל פניו והמיתם במדבר ולקח את הבנים והכניסם לארץ, ומכל מקום יש להם חלק לעולם הבא כדכתיב תשלח רוחך יבראון:
- יד. וברוח- ד' במסורה:** וברוח אפיק. וברוח שפתיו ימית רשע. וברוח בער. שברוח ממת הרשעים ומבערם. ואידך וברוח פיו כל צבאם. שאלו הוא מבער ברוחו ואלו בורא ברוחו:
- טו. בלב ים- ג' במסורה:** הכא. ואידך דרך אניה בלב ים. פירוש ישראל הלכו בים בדרך ישרה וסלולה כדרך האניה בלב ים, כדכתיב דרך לעבור גאולים. אבל מצרים הלכו מטורפים בלא דרך והיו כשוכב בלב ים:
- טז. צללו- ג' במסורה:** הכא. ואידך לקול צללו שפתי. ויהי כאשר צללו שערי ירושלים. לומר שהביא על מצרים קולות וחרב. קולות, דכתיב לקול צללו. וחרב, מה צללו דהתם דכתיב אם תשנו יד אשלח בכם, אף הכא קולות וחרב:
- יז. באלים- ב' במסורה:** הכא. ואידך הנחמים באלים. דרשו על עבודה זרה שעושין אותה תחת אילנות כמו תחת האלה ורגילין לעשותה תחת האלה שיש לה צל, כי יש אשרות שיש להם פירות ואין להם צל ואלה יש לה צל ואין לה פירות, אבל הקב"ה צלו נאה ופירותיו מתוקים ויש לו צל וגם פרי. והיינו דכתיב בצלו חמדתי וישבתי ופריו מתוק לחכי:
- יח. נחית- ב' במסורה:** נחית בחסדך. נחית כצאן עמרך. מה הרועה מרעה צאן כל אחד לפי המרעה הראוי לו כך היה הענן מנחה אותם כל אחד לפי מהלכו, הגדול לפי גדלו והקטן לפי קוטנו. ומה הרועה מרביץ הצאן בצהרים שלא יכם שרב ושמם כך היו מוקפים בעננים שלא יכם שרב ושמם:
- יט. אחז- ב' במסורה:** הכא. ואידך אחז בקרנות המזבח. מלמד שאחזו חיל ורעדה והוצרך לאחוז בקרנות המזבח. ועוד חד מלישנא אחרינא שמאל בעשותו ולא אחז:
- כ. עם זו- ב' במסורה:** עם זו קנית. עם זו יצרתי לי. שעם זו קניתי כשגאלתי אותם וכאילו יצרתם אז בריה חדשה:

ויהי בשלח פרעה זה שאמר הכתוב (משלי כו, ג) שוט לטוס ומתג לחמור שוט לטוס זה פרעה הראשון שנאמר (בראשית יב, יז) וינגע ה' את פרעה על דבר שרי אשת אברם מה תלמוד לומר אשת אברם (קהלת ד, ט) טובים השנים מן האחד ואומר (בראשית שם, טז) ולאברם הטיב בעבורה ומתג לחמור זה היה אבימלך אימתי (שם כ, יח) כי עזר עזר ה' בעד כל רחם לבית אבימלך התחיל משבח עצמו ואומר (שם שם, ה) בתם לבבי ובנקיון כפי (שם שם, ו) ואחשוך גם אנכי אותך מחטוא לי

למה הדבר דומה לחמור שהיה אדם רוכב עליו ראה את התינוק בשוק קפץ עליו ולא הזיקו התחילו משבחין לחמור שדלג על התינוק ולא הזיקו אמרו להם בעליו חייכם אילולי אני שהמשכתיו ברסן של פיו היה מזיקו כך אמרו כשר היה אבימלך שלא קירב אצל שרה אמר להם הקדוש ברוך הוא הוא היה מבקש ואני לא הנחתיו ואני הוא שמשכתיו שנאמר (תהלים קמ, ט) אל תתן ה' מאויי רשע לכך נאמר (משלי כו, ג) ומתג לחמור (משלי שם, שם) ושבת לגו כסילים זה פרעה והמצריים שכיון שנתכלו במכות שלא בטובתם שלחו את ישראל שנאמר ויהי בשלח פרעה משל אבימלך

למה הדבר דומה לאחד שנכנס בפלטיין של מלך ונטל דיפלומטר שלו באפילה יצא ותפשו אמר לו המלך מה בידך והיה מירתת אמר לו למה אתה מירתת שמא נטלת כלום מן הפלטיין אמר לו לאו ומה הדיפלומטר הזה מי נתנו לך כך אמר אבימלך לפני האלוקים (בראשית שם, ד) הגוי גם צדיק תהרוג אמר לו יודע אתה שלא נגעתי בה אמר לו ומה אשתו של איש עושה אצלך ועכשיו שלחה שהיא אשת איש (שם שם, ג-ז) הנך מת על האשה אשר לקחת וגו' ועתה השב אשת האישי כי נביא הוא ויתפלל בעדך מהו ויתפלל בעדך

משל לראש המדינה ששלח את עבדו אצל הדיין להכותו והתחיל מבקש מן הדיין אמר לו הדיין לי לא עשית דבר יאמר אדוניך ואני מניחך. כך אמר האלוקים אברהם מסר לי דינו מאמש ואני הכתבתיו שאני (תהלים קמו, ז) עושה משפט לעשוקים ואתה עשקתו יתפלל עליך ואני עוזבך, שנאמר ויתפלל בעדך וחייה ומתג לחמור.

משל פרעה למה הדבר דומה לרועה אחד שהיה רועה חזירים מצא רחל אחת משכה ביניהן. שלח בעלה אצלו ואמר תן לי רחלי אמר לו אין לך אצלי רחל. אמר הבעל הודיעו לי מהיכן הוא משקה בהמותיו הלכו והודיעוהו וסתם את המעינות. אמר לו שלח לי רחלי אמר לו אין לך בידי רחל אמר הבעל הודיעו לי מהיכן הוא מרביץ את בהמותיו הלכו והודיעוהו והרס את הצריפין. אמר לו שלח לי רחלי אמר אין לך בידי רחל אמר הודיעו לי היכן הוא רועה הלכו ומודיעו לו ושרף את כל העשב שהיה לו. אמר לו שלח לי רחלי אמר אין לך בידי רחל אמר הודיעו לי היכן בנו הולך ללמוד באסכולי והלך ולקח בנו תחת ידו. אמר לו שלח לי רחלי אמר לו הרי רחלך. היה מנהיג והולך ואחר כך חבשו אצל בנו. אמר לו עכשיו אין רחלך בידי למה אתה חובשני מה יש לך בידי עוד אמר לו שאני מבקש ממך כל מה שילדה וגזותיה כל הימים שהיתה אצלך. התחיל צווח ואומר ולואי לא נתתיה והיו בני אדם אומרים עמד בדבריו ולא שלחה לו והוא שבקש להרגו כך המלך זה מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא רחל אלו ישראל רועה חזירים

זה פרעה ירדו ישראל למצרים ונתן עליהם מסים שנאמר (שמות א, יא) וישימו עליו שרי מסים ואומר (שם שם, כב) כל הבן הילוד התחיל הקדוש ברוך הוא אומר למשה אמור לפרעה (שם ז, טז) שלח עמי ויעבדוני הלך ואמר לו התחיל אומר (שם ה, ב) מי ה' אשר אשמע בקולו התחיל משה ואמר להקדוש ברוך הוא הרי הוא אומר מי ה' ואינו רוצה לשלח אמר לו היכן מצרים שותים אמר לו מנילוס אמר לו הפוך אותו לדם אמר לו איני יכול להפכו יש אדם שותה מן הבאר משליך אבן לתוכה אמר לו ילך אהרן ויהפכנו הלך אהרן והכהו ונהפך לדם למה לא הכה אותו משה אמר נשלכתי לתוכו ולא הזיקני ובשביל כן הכהו אהרן התחילו המצרים מבקשים לשתות ולא היו מוצאין.

חזר ואמר שלח עמי ולא רצה אמר לו היכן בהמתו רועה במדבר שלח עליהן ברד ושיבר כל עץ שלהם ושרף את הכל שנאמר (שם ט, כד) ויהי ברד ואש מתלקחת וגו' ואחר כך שלח להם ארבה ואכל כל ירק העץ ונטל מקלו ושרף (וערף) כל בהמות שנאמר (שם שם, ג) והנה יד ה' הויה הביא עליו כל המכות ולא רצה לשלחם ואחר כך נטל בנו וחבשו שנאמר (שם יב, כט) וה' הכה כל בכור באותה שעה אמר (שם שם, לא) קומו צאו רדף אחריהם תפשו וחבשו בצד בנו שנאמר (תהלים קלו, טו) ונער פרעה וחילו בים סוף התחיל פרעה אומר ולואי לא שלחתים והם אומרין ראה איש שעמד בדבריו שמשלחן הרי הורגו הוי ושבט לגו כסילים למה נאמר בהם שבט לפי שמכל מכות הראשונות לא הרגישו עד שהביא עליהן את השחין כיון שלקו אמרו אלו לאלו הרי מכה רעה ואין לשון שבט אלא שחין שכן איוב אומר (איוב ט, לד) יסר מעלי שבטו לכך נאמר ושבט לגו כסילים אמר פרעה הרי לקה עמי והרג את בני והרי בניו יוצאין כיון ששלחם התחיל קורא ווי ווי הוי ויהי בשלח פרעה :

דבר אחר ויהי בשלח פרעה הדא הוא דכתיב (ירמיה נ, לג-לד) כה אמר ה' צבאות עשוקים בני ישראל ובני יהודה (וגו') גואלם חזק ה' צבאות שמו משל למה הדבר דומה לאדם שהיה לו פרדס אמר לו חברו מכור לי את הפרדס הזה מכר לו במנה ולא היה יודע בעל הפרדס מה בתוכו אמרו לו בכמה מכרת את הפרדס אמר להם במנה אמרו לו יש בו זיתים במאה מנה גפנים במאה מנה רמונים במאה מנה מיני בשמים במאה מנה וכן כל מין ומין במאה מנה אמרו לו ולא היית יודע מה אתה מוכר ומה יש בפרדס (שיר ד, יג-יד) כפרים עם נרדים נרד וכרכם ואילו לא היו של לוקח אלא מעיינות שבתוכו די שנאמר (שם שם, טו) מעין גנים באר מים חיים ונוזלים מן לבנון התחיל המוכר תוהא כך היה פרעה כששלח את ישראל לא היו לפניו כלום אמרו לו גדולי מלכות מה עשית אילו לא היה בידם אלא הבזה לבדה דיים שנאמר (שמות יב, לח) וגם ערב רב עלה אתם ולא עוד אלא שכמה עשירים היו בהם כמה חכמים וכמה בעלי אומניות שנאמר שלחך פרדס רמונים כמה אנשים ונשים וטף היו שנאמר (ירמיה נ, לג) וכל שוביהם החזיקו במ מה כתיב אחריו גואלם חזק ה' צבאות שמו באותה שעה התחיל קורא ווי ווי ויהי בשלח :

מי כמכה באלים ה' מי כמכה נאדר בקדש וגו':

(מזולתו) כבר ידעת, כי יעקב הוא ז"א הנקרא נורא, ומשמש בין שתי אהלות, שהם לאה ורחל, וג"כ משמש למעלה, וז"ש עושה פלא, אותיות אל"ף, וכבר ידעת מ"ש בספר הבהיר, אל"ף בינה, נמצא שהוא משמש למטה וגם למעלה בסוד ו' בין תרין ההי"ן, (י-חכמה ה-בינה ו-זעיר אנפין ה-מלכות). גם הת"ת שהוא ז"א, נקרא נורא ומונח תוך הארון שהוא השכינה מלכות, ולכן נורא וארון הם אותיות שוות. ג"כ הוא בצרוף אחר, אדיר ונאור:

הגהה א"ש, אפשר, שלזה כיון הפייטן, הזה בפסוק זה מי כמוך באלים ה' נורא (זעיר אנפין) תהלות (מלכות- שכינה ה אחרונה) עושה פלא (בינה, ה ראשונה) לומר אדיר ונאור מי אל כמוך, ונרמז הפיוט עושה פלא, דוק ותשכח:

תפול עליהם וגו':

הנה מש"ה, עד יעבור עמך ה', כנגד דור המדבר שיצאו ישראל ממצרים, שהם נקראים דורו של משה, הנקרא פני חמה, הנאחז בז"א, הנקרא יהו"ה. עד יעבור עם זו קנית, הם דורו של יהושע, שנכנסו לארץ (שהיא כנגד הלבנה). ולכן סמך ליה, תביאמו ותטעמו. ולפי שהם מסטרא דנוקבה הנקראת ארץ ישראל, אמר עם זו קנית, בלשון נקבה, זו ולא זה. (ע"כ מזולתו):

ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם וגו':

(מזולתו) ר"ת למען אנסנו הילך בתורת, לא"ה. לרמוז, כי הלחם ניתן להם מן השמים, שהוא המן, היא מעלמא דאתכסיא שהיא לאה. (ע"כ מזולתו):

ויאמר ה' אל משה עבור לפני העם:

(מזולתו) הנה ר"ת עבר לפני העם הוא עלה, גם תיבת עבר, אותיות ערב, פי', כי אותם ערב רב שעלה אתם, הנקרא העם סתם, מהם יש פחד פן יסקלוק, ולכן אני מבטיחך שאצילך מהם. אמנם מן ישראל, אל תפחד מהם, כי קדושים הם, ולא יזיקוך. (ע"כ מזולתו):

הנני עומד לפניך שם על הצור בחורב:

נודע הוא, כי הצור הוא מלכות, שהוא רחל נוקבא דז"א. והיא שם אל-הים במילוי ההי"ן עם הכולל (אלף למד הה יוד ממ עולה 296), העולה בגימטריא צו"ר (296). ולהיותו מבחינת אלהים, לכן הצור הוא דין, כנזכר בזוהר. ובהיותה דין, אינה יכולה להוציא מים להשקות, ולכן צריך להמשיך אליה מן ז"א, בחי' אורות, שהם ג"כ כמנין צו"ר.

ועי"כ, ההפכי הצור אגם מים, בבחי' צור הזה השני, הנרמז באמרו והכית בצור. והענין הוא, כי אין האורות האלו נמשכות אליה, אלא ע"י הכאה, כי האור הפנימי מכה בחיצון, ונמשך הארתו בו. וכן ממדרגה למדרגה, עד שנמשך אל המלכות. וז"ס והכית בצור, והנה ענין הכאה זו, היא ע"י שם ההוי"ה שבז"א, בזה האופן, י"פ י', הרי ק', והכאה זו מיניה וביה. ואח"כ מכה באות ה', בסוד י"פ ה', והם חמשים. וכעד"ז בכלם, והוא באופן זה, י"פ י' (100), י"פ ה' (50), ה"פ ה' (25), ה"פ ו' (30), ו"פ ו' (36), ו"פ ה' (30), ה"פ ה' (25). סך הכל בגימטריא צו"ר (296), ועי"כ ויצאו ממנו מים, ושתה העם:

ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים:

(מזולתו) הנה ר"ת ניצב על ראש הגבעה, הוא נערה, לרמוז מקום אחיזת יהושע, הנקרא נער. כמש"ה (שמות ל"ד י"א) ויהושע בן נון נער, הנאחז במלכות הנקרא נערה. (ע"כ מזולתו):

ויבן משה מזבח ויקרא שמו ה' נסי:

(מזולתו) הנה ר"ת שמו יה-וה נסי, הוא שי"ן, משם שד"י. ושתי אותיות אחרות שהם ד", נרמזו במלת כי י"ד על כס י"ה, הרי עתה שם שד"י מלא. (ע"כ מזולתו):